

BANKLARDA BALANSDAN TASHQARI OPERATSIYALAR HISOBI

Jumayev Ozodbek
BDS 23-12

REJA:

1. Kirish: Balansdan tashqari operatsiyalar tushunchasi va ahamiyati
2. Balansdan tashqari operatsiyalar turlari
3. Balansdan tashqari hisoblar klassifikatsiyasi
4. Balansdan tashqari operatsiyalarni hujjatlashtirish tartibi
5. Bank hisobvaraqlari va ularda aks ettirish
6. Moliyaviy hisobotlarda balansdan tashqari operatsiyalarni aks ettirish
7. Balansdan tashqari operatsiyalarning bank risklariga ta'siri
8. Balansdan tashqari operatsiyalar ustidan nazorat va audit
9. Xulosa va takliflar

KIRISH

Bank faoliyatida kundalik moliyaviy operatsiyalardan tashqari, mijozlar bilan tuzilgan bitimlar, hujjatli to'lov vositalari va majburiyatlar orqali amalga oshiriladigan moliyaviy harakatlar ham mavjud. Bular bevosita balansda aks ettirilmaydi, biroq bankning yuridik yoki iqtisodiy majburiyatini ifodalaydi. Ushbu turdag'i operatsiyalar balansdan tashqari operatsiyalar deb yuritiladi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Moliya vazirligi, shuningdek Milliy buxgalteriya standartlari (xususan, 9-MBS - "Potensial majburiyatlar va balansdan tashqari hisoblar") bu operatsiyalarni aniq yuritishni talab qiladi. Ular bankning moliyaviy holatini tahlil qilishda muhim o'rinn tutadi.

BALANS DAN TASHQARI

OPERATSIYALAR TURLARI:

Banklar quyidagi asosiy balansdan tashqari operatsiyalarni amalga oshiradi:

a) Bank kafolatlari va garantiyalari

Bu bankning mijoz majburiyatlarini bajarolmasa, o‘rniga to‘lovni amalga oshirish majburiyatidir. Masalan: tender kafolati, shartnoma kafolati va boshqalar.

b) Akkreditivlar (hujjatli akkreditivlar)

Bu - bank tomonidan eksportyor foydasiga beriladigan yozma majburiyat bo‘lib, importyor tomonidan taqdim etilgan hujjatlar asosida to‘lov amalga oshiriladi. Bu tashqi savdoda xavfsizlikni ta' minlaydi.

c) Inkasso operatsiyalari

Bank mijoz nomidan to‘lovni hujjatlar orqali undirish uchun boshqa bankka topshiradi. Bu to‘loving vositachilik shakli bo‘lib, ishonchli va hujjatlar asosida bajariladi.

d) Ijara va boshqa majburiyatlar

Banklar ba' zida ijara, lizing, yoki uchinchi tomon bilan shartnoma asosida ishlaydi. Bu majburiyatlar ham balansdan tashqarida yuritiladi.

BALANS DAN TASHQARI HISOBLAR KLASSIFIKATSIIYASI

Hisob raqami	Hisob mazmuni
99001	Berilgan bank kafolatlari
99002	Akkreditivlar bo'yicha majburiyatlar
99003	Inkasso bo'yicha topshiriqlar
99004	Sug'urtalangan mulk bo'yicha majburiyatlar
99005	Qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq majburiyatlar

O'zbekiston Respublikasi banklarida balansdan tashqari operatsiyalar 0-kodli yoki 99- bilan boshlangan texnik hisoblarda yuritiladi. Ushbu hisoblar balansda aks ettirilmaydi, ammo ularning hajmi va tavsifi moliyaviy hisobotlar ilovalarida ko'rsatiladi.

HUJJATLASHTIRISH TARTIBI

Har bir balansdan tashqari operatsiya uchun maxsus hujjatlar rasmiylashtiriladi:

- Bank kafolatlari uchun - kafolat shartnomasi
- Akkreditivlar uchun - akkreditiv ochish bo'yicha buyruq va hujjatlar
- Inkasso - inkasso topshirig'i va shartnoma
- Boshqa majburiyatlar - tegishli bitimlar yoki rasmiy bildirishnomalar

Bank ichki buxgalteriyasi ushbu hujjatlar asosida tegishli yozuvlarni yuritadi.

BALANS DAN TASHQARI OPERATSIYALARING BANK RISKLARIGA TA'SIRI

Balansdan tashqari operatsiyalar bevosita aktiv va passivlarda ko'rsatilmasa ham, ular bank faoliyatiga moliyaviy, yuridik va operatsion risklar orqali sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Asosiy risk turlari:

1. Moliyaviy risk

- Agar bank kafolat bergen mijoz majburiyatini bajarmasa, bank bu majburiyatni o'zi bajarishga majbur bo'ladi.
- Bu bank likvidligini pasaytiradi.

2. Kredit riski

- Akkreditiv yoki kafolat orqali majburiyat olganda, mijozning to'lov qobiliyati baholansa-da, uni bajarmaslik ehtimoli mavjud.

3. Yuridik risk

- Hujjatlar noto'g'ri yoki bahsli tuzilgan bo'lsa, bank sud yoki moliyaviy nizolarga duch keladi.

4. Reputatsion (ishonch) riski

- Bank o'z majburiyatlarini bajarmasa yoki bahsli holatlar yuz bersa, mijozlar orasida ishonch pasayadi.

BANK HISOBVARAQLARI VA ULARDA AKS ETTIRISH

Balansdan tashqari operatsiyalar uchun quyidagi maxsus hisobvaraqlar mavjud:

- 9900 - Balansdan tashqari operatsiyalar umumiylis hisobi
- 9901 - Kafolatlar bo'yicha riskli majburiyatlar
- 9902 - Boshqalarga berilgan kafolatlar
- 9903 - Olingan kafolatlar

Bu hisoblar yordamida banklar o'zlarining majburiyat va huquqlarini hisobda yuritadi.

MOLIYAVIY HISOBOTLARDА AKS ETTIRILISHI

- Milliy buxgalteriya standartlariga (MBS) va Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (MSFO/IFRS) ko‘ra:
- Balansdan tashqari operatsiyalar asosiy balansda aks ettirilmaydi.
- Ular hisobotga ilova shaklida yoki izohli yozuvlar tarzida kiritiladi.
- Bu usul bankning barcha majburiyatlarini ochiq va shaffof ko‘rsatishga yordam beradi.
-

NAZORAT VA AUDIT

Balansdan tashqari operatsiyalar ustidan quyidagi nazorat
choralari ko‘riladi:

- Ichki audit - buxgalteriya yozuvlarining to‘g‘riliгини tekshiradi.
- Markaziy bank nazorati - yillik va choraklik hisobotlar orqali monitoring yuritadi.
- Risk tahlili - yuridik, kredit va moliyaviy xavflar doimiy baholanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Balansdan tashqari operatsiyalar bank tizimining muhim va ajralmas qismidir. Ular bevosita balansda ko‘rinmasa-da, bankning umumiyl moliyaviy barqarorligi, ishonchliligi va tavakkalchilik darajasini aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Shu sababli:

- Barcha balansdan tashqari operatsiyalarni to‘liq va aniq hujjatlashtirish,
- Ularni maxsus hisoblarda yuritish,
- Va shaffof moliyaviy hisobotlarda aks ettirish bank tizimining rivojlanishi va ishonchliligi uchun muhim hisoblanadi.

**E'TIBORINGIZ UCHUN
RAXMAT!!**